

HET ZIJN EN HET BESTAAN

Bomen en bossen in de foto's van Awoiska van der Molen

Met *The Living Mountain* zet de Nederlandse fotokunstenares Awoiska van der Molen twee tradities verder. Haar eigen, bescheiden zoektocht naar daar waar de mens thuis was en is, en de grotere, kunsthistorische traditie waarin bomen een sleutelrol spelen.

SARAH VANKERSSCHAEVER

Bomen zijn *booming*. Weliswaar niet in aantal, helaas. Wetenschappers geraken er niet uit hoeveel bos er nu precies verdwijnt en bijkomt, maar als we het recente rapport *The State of World's Forests* van de Voedsel- en Landbouworganisatie van de VN als maatstaf nemen, verdween sinds 1990 wereldwijd maar liefst 1,78 miljoen vierkante kilometer bos. Dat verlies is vooral op conto van de tropen.

Zeker in Europa keert gelukkig stilaan het tij. Om een idee te krijgen van de *boomende* bomen: geef online eens de termen “protest bomenkap” in. We geraken er collectief van doordrongen dat we bos nodig hebben. Bomen zijn een wapen in de strijd tegen klimaatopwarming, ze zijn een opkikker voor ons mentaal welzijn, ze zijn een onmisbare schakel in het wereldwijde ecosysteem. Laten we die functionele blik los, dan associëren we bomen doorgaans met belofte, groei, standvastigheid, puurheid, zelfs wijsheid. Ze zijn onze meerderen: bomen bestaan al bijna vierhonderd miljoen jaar.

De werkwoorden hierboven zijn veelzeggend: ze *zijn* en ze *bestaan*. En dat brengt ons moeiteloos bij het beeldend werk van de Nederlandse kunstenares Awoiska van der Molen (1972) en haar recentste publicatie, *The Living Mountain* (2020).

STOF

Eerst nog een kleine omweg – in een bos ga je tenslotte ook niet in een ongeduldig rechte lijn van punt a naar punt b. Onze omweg heet Nan Shepherd: “*So simply to look on anything, such as a mountain, with the love that penetrates to its essence, is to widen the domain of being in the vastness of non-being. Man has no other reason for his existence.*” Het is een zin uit dat andere, eerdere boek *The Living Mountain*, van de Schotse schrijfster Nan Shepherd. De vrije vertaling klinkt als volgt: “Gewoonweg

naar iets kijken, neem nu een berg, met liefde die doordringt tot zijn essentie, is het domein van het *zijn* uitbreiden binnen de uitgestrektheid van het *niet-zijn*. De mens heeft geen andere reden voor zijn bestaan.”

Shepherd schreef haar boek in 1942, vond geen uitgever en liet het werk daarom in de kast liggen. Pas in 1977 raakte het gepubliceerd met dank aan Robert Macfarlane, die andere grote natuurschrijver, die er door een vriend op werd gewezen dat ergens prachtig natuurproza stof lag te vergaren. Vandaag geldt het als een van de hoogtepunten binnen het genre.

The Living Mountain is het uitgangspunt en meteen ook de titel van Awoiska van der Molens laatste publicatie. Want van der Molen trok alleen en lang en diep in de bergen en bossen van Tirol. Ze deed dat op uitnodiging van de componist Thomas Larcher, geboren en getogen in de streek en in het seizoen 2019-2020 *composer-in-residence* van het Concertgebouw in Amsterdam.¹ Hij componeerde er een gelijknamige partituur bij, waarvan een stuk is opgenomen als middenkatern. En zo komen verschillende mensen samen in eenzelfde stam: *The Living Mountain*.

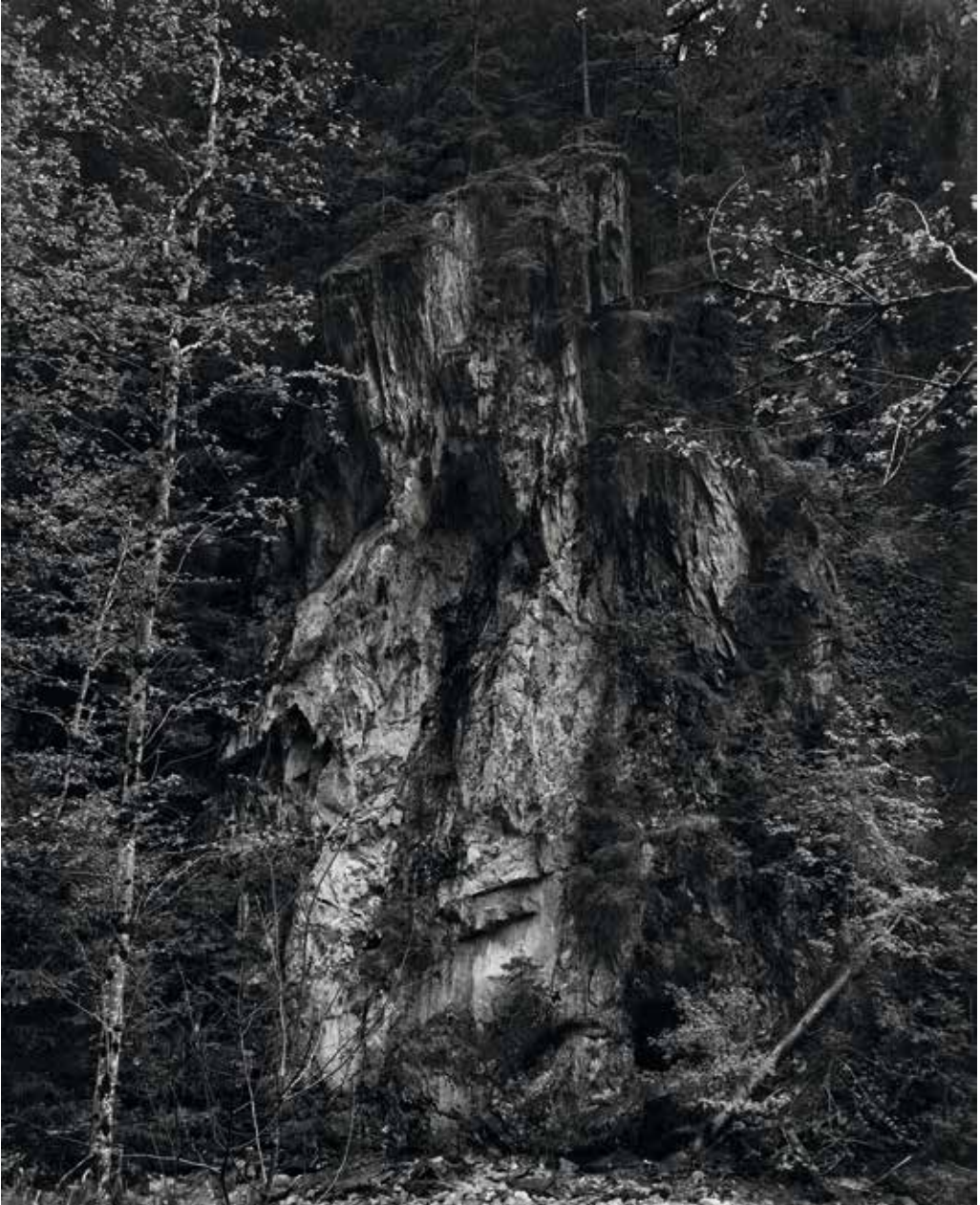
LAAR

Op licht karton bundelde Awoiska van der Molen zeventien zwart-witfoto's: bomen, bergflanken, rotspartijen. Afwisselend gerangschikt op de witte en de grijze karton-zijde speelt ze met de intensiteit van haar beelden: ze trekt je diep in het zwart van schaduw, maar laat je blik evengoed meedeinen op de grijzige golf van een door zon uitgelicht dal. Er is mist, er is mysterie. Er is detail in hoe ze subtiel scherpstelt, er is overvloed zoals elke wandelaar die op een bepaald ogenblik ervaart.

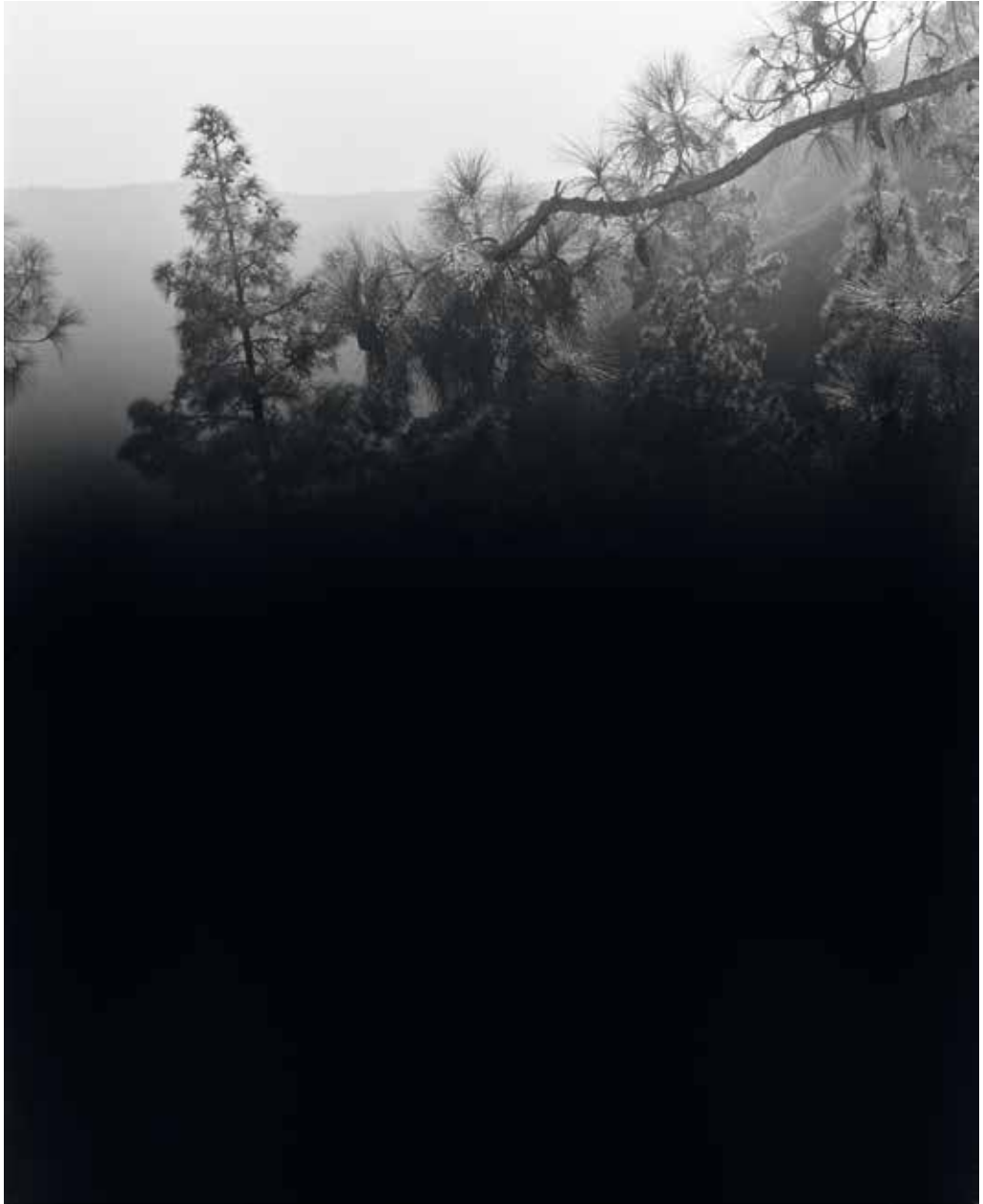
De berg is het onderwerp, maar de bomen zijn de personages in *The Living Mountain*. Ze duiken zelfs op in de muziekpartituur van Thomas Larcher halverwege de publicatie, die daarmee hetzelfde effect creëert als een laar in een bos, een open plek waar het licht binnenkomt omdat er geen bomen groeien. Het katern trekt de vormelijkheid van Van der Molen door, zij het ditmaal op flinterdun papier: de ene zijde zwart, op de andere zijde de naaldscherpe print van de score. De muzieknotatie oogt als een minimaal afgedrukt dennenbos, de notities tussen de notenbalken als regieaanwijzingen voor personages: “*Let sticks bounce on the mallets (the arms moving up)*.” Je ziet ze zwaaien, de takken. Om te weten hoe dat klinkt, is het nog even wachten op de uitgestelde wereldpremière in Amsterdam.

Vervolgens word je via de fotografie van Awoiska van der Molen weer verder het bos in getrokken. De boomgrens voorbij, naar het hoekige, futuristische, zelfs hijgend onscherpe landschap van sneeuw en bergtoppen. Op een kabel na is er geen teken van menselijke aanwezigheid – de stalen lijn loopt als een nazinderend stuk notenbalk door het beeld.

En dan daal je opnieuw af. De opluchting, bijna, om na de kaalheid een levende ziel tegen te komen: een boom.

The Living Mountain - #558-18, 2020, zilver gelatine print © Awoiska van der Molen

The Living Mountain - #589-5, 2020, zilver gelatine print © Awoiska van der Molen

Van der Molens titelloze beelden zijn anonieme visualisaties van universele kennis

TRADITIE

De natuur is geen onbekend terrein voor van der Molen. Ook in haar eerdere publicaties *Blanco* (2017) en *Sequester* (2014), net als *The Living Mountain* prachtig vormgegeven door Hans Gremmen, keert ze terug naar de “ongeschonden plek waar we vandaan komen”. Ze is ervan overtuigd dat ons lichaam niet met dezelfde snelheid evolueert als de wereld waarin we leven. En dat het daaronder lijdt. Maar ook dat het lichaam zich herinnert wanneer het de plekken nadert waarin de mens ooit zijn natuurlijke habitat had.

Dat verlangen naar een bijna “existentiële zuiverheid” vertaalt van der Molen in een specifiek procedé: haar monochrome, analoge beelden zijn een combinatie van artistieke overtuiging en geduldige ambacht. Ze neemt namelijk de tijd om zich onder te dompelen in de wereld die ze fotografeert, en dat doet ze ook voor de zilveren gelatineprints die ze nadien ontwikkelt. Haar beelden geeft ze geen titel, het zijn anonieme visualisaties van “universele kennis”.

Vanuit een kunsthistorisch perspectief raakt ze met haar onderwerp en aanpak aan de traditie. Sinds het ontstaan van de fotografie is het landschap en meer bepaald het bos er onderwerp van. Zeker halverwege de negentiende eeuw – voornamelijk in Groot-Brittannië – raken kunstenaars gefascineerd door landschappen: bomen waren daarin de “levende herinnering aan het verleden en werden vaak geïdentificeerd met opmerkelijke mensen, gebeurtenissen of omstandigheden”². Bomen kregen status, al dan niet in contrast met een door de mensheid toegetakeld landschap op de achtergrond. Ze werden zo de “geruuststellende ankerpunten in een periode van grote verandering”.

Hoewel de fotografische signatuur van Van der Molen niet aanleunt bij het picturalisme van Alfred Stieglitz (1864-1946) of Edward Steichen (1879-1973) – behalve dan door de bewuste keuze voor monochrome beelden – schrijft ze zich wel in hun visie in om afdrukken met geduld, zorg en in gelimiteerde oplage te verspreiden, ver weg van het commerciële circuit. Want bomen verdienen beter.

BOMENKLAP

De motieven van hedendaagse kunstenaars vertakken zich even weids als kruinen: sommigen sluiten met hun werk aan bij een ecologische wake-upcall, anderen verbinden er al dan niet beladen kwesties rond identiteit aan – bomen staan ook symbool voor regio's, naties en zelfs politieke overtuigingen.

Bij Van der Molen figureren bomen als stille getuigen van een psychologische en spirituele zoektocht

In het werk van Awoiska van der Molen, zo schrijft de Britse curator Martin Barnes in het boek *Into the woods: Trees in photography*, figureren bomen veeleer als stille getuigen van een “meer psychologische en spirituele zoektocht”. Geen wonder dus dat van der Molen kiest voor een Japanse bindwijze van haar boek: de Japanse cultuur weet als geen ander hoe ze bomen kan verheffen tot symbolen, onder meer van mannelijke kracht en vrouwelijke gevoeligheid.

Naar de beelden van Awoiska van der Molen kun je blijven kijken. Ze gaan tegen de dominante stroom van de hedendaagse fotografie in: ze vragen tijd en geduld en tonen het *zijn* en het *bestaan*, niet de beweging als symptoom van de snel veranderende samenleving.

De beloning is groot: alles wat de mens aan emotie en projectie in zich heeft, vindt in de monochrome landschapsbeelden een sereen klankbord. Of een gesprekspartner, zo je wil. Wie aan dat laatste nog durft te twijfelen, leest *Conversations with Trees* van de Amerikaanse schrijfster Stephanie Kaza. Of het natuurproza van Nan Shepherd, uiteraard. Dan is de cirkel rond. Iets wat bomen diep vanbinnen appreciëren.

www.awoiska.nl

AWOISKA VAN DER MOLEN, *The Living Mountain*, Fw:Books. Amsterdam, 2020, 48 p.

NOTEN

- 1 De wereldpremière in april 2020 van het concert *The Living Mountain* in het Concertgebouw Amsterdam werd wegens COVID-19 geannuleerd. Ze is uitgesteld naar een nog nader te bepalen datum in 2021.
- 2 MARTIN BARNES, *Into the Woods: Trees in Photography*, Victoria and Albert Museum, Londen / Thames & Hudson, 2019.

The Living Mountain - #570-18, 2020,
silver gelatine print © Awoiska van der Molen